

La solidaritat avui: el cas d'una ONG per al desenvolupament

José Luis Molina
Universitat de Barcelona

L'autor analitza les interaccions personals i col·lectives del món de la solidaritat a Catalunya per mitjà de l'estudi del cas d'una organització no governamental (ONG) que té com a finalitat l'ajut a països del Tercer Món.

The author analyzes personal and collective interactions in the world of solidarity in Catalonia through a case study of a nongovernmental organization (NGO) for aid to Third World countries.

La paraula solidaritat admet dos usos contradictoris: *in solidum*, obligació conjunta d'un col·lectiu (Sebastián: 1996, 12) i adhesió [voluntària] a la causa d'altres. En ambdós casos, però, hi ha un nexa comú: l'existència (real o declarada) d'una relació social. A diferència de l'altruisme, que vol el benestar dels altres en general, la solidaritat vol el benestar de persones, grups, ètnies o nacions que pertanyen expressament a una classe diferent. En proclamar l'existència d'un vincle social més profund (la humanitat, per exemple) s'afirma al mateix temps

*La cooperació internacional per al desenvolupament també pot esdevenir un mitjà per augmentar el poder o la influència internacional dels països col·laboradors.
Alfabetització en el desert.
Fotografia: UNESCO.*

la distància classificatòria dels actors de la solidaritat. Som diferents, som iguals, proclama un eslògan ben conegut a Catalunya.

En aquest article estudiarem el món de la solidaritat a Catalunya (nord) mitjançant el cas d'una organització no governamental per al desenvolupament dels països del tercer món (sud). Entendrem per solidaritat accions voluntàries adreçades a augmentar el benestar (o disminuir el mal) de persones d'altres països. Segons aquesta definició els programes de "cooperació" internacional podrien anomenar-se solidaris

malgrat que és un fet ben conegut que part d'aquests programes estan adreçats a fomentar les exportacions a altres països i que, en qualsevol cas, són instruments susceptibles d'augmentar el poder i/o la influència internacional del país donant.

La solidaritat avui: un fet organitzat

Parlar avui dia de solidaritat és parlar d'un fet organitzat. Els components del món de la solida-

La tasca de les ONGD té en el finançament públic un dels seus suports bàsics. Camp de refugiats de Koleane (Somàlia). Fotografia: UNESCO.

ritat en el nord són les administracions de l'estat, les organitzacions no governamentals i el voluntariat. Les contraparts locals en el sud són també en molts casos organitzacions. Estudiem en primer lloc el cas de les administracions.

A Espanya l'existència de fons públics adreçats a la cooperació amb altres països coincideix amb el naixement de la democràcia (Ortega:1994,147). El 1976 es crea el Fondo de Ayuda al Desarrollo (crèdits FAD) un dels principals instruments de la cooperació espanyola. El 1985 es crea la SECIPI (Secretaría de Estado para la Cooperación Internacional y Para Iberoamérica), de la qual depèn l'AECI (Agencia Española para la Cooperación Internacional), creada al 1988 i amb un pressupost de 25.969 milions el 1995, un 24% de l'ajut total bilateral del mateix any (a prop de 100.000 milions). Directament a les ONGD la SECIPI va repartir, el 1996, 3.000 milions de pessetes amb càrrec a

l'IRPF (El País, 28-11-96). En total les ONGD a Espanya van gestionar el 1996 més de 40.000 milions, procedents de fons públics i privats (El País, 20-6-96).

Actualment les comunitats autònomes, les diputacions i els ajuntaments tenen un protagonisme creixent en el finançament de projectes i iniciatives de solidaritat. A Catalunya el Comissariat per a Actuacions Exteriors (Presidència de la Generalitat de Catalunya) canalitza fons públics per a la cooperació, a l'igual que el Fons Català de Cooperació al Desenvolupament, aquest últim amb finançament procedent dels ajuntaments. En total durant els anys 1994 i 1995 es van dedicar a Catalunya prop de 3.000 milions de pessetes a projectes de cooperació internacional (INTERMÓN: 1996, 24).

Sense entrar en una anàlisi del finançament i la distribució de la cooperació internacional a Espanya i Catalunya, només volem fer palesa la in-

Les ONG, ja siguin del nord o del sud, com a organitzacions es mouen també per les regles de qualsevol associació, independentment de les motivacions altruistes o solidàries dels seus membres o creadors. Treballs comunitaris a Gorée (Lesotho). Fotografia: UNESCO.

fluència de les administracions de l'Estat en l'organització de la solidaritat. A Espanya (Ortega: 1994,151), el boom de les ONG per al desenvolupament (ONGD) coincideix amb l'augment dels recursos adreçats a cooperació; la creació de la Coordinadora d'ONGD amb el diàleg amb el Ministerio de Asuntos Exteriores i la necessitat de disposar d'un representant al Comitè d'Enllaç de les ONG amb la CEE (desembre de 1986). L'actual sector de les ONGD es financia bàsicament per les subvencions de les administracions, malgrat l'augment de socis i donacions que es va experimentar a partir del seguiment en els mitjans de comunicació de les tragèdies de Rwanda i Burundi (1994) i que va representar l'ingrés de 6.800 milions de pessetes provinents de donacions privades en els comptes de les ONG (INTERMÓN:1996, 22). Actualment les ONG en general i les de desenvolupament en particular intenten augmentar la seva independència finan-

cera mitjançant campanyes regulars de captació d'associats i donacions.

En els darrers anys, les ONGD executen un percentatge creixent de l'ajut oficial al desenvolupament i la tendència és que el volum de projectes duts a terme per aquestes organitzacions sigui més gran: les ONGD, hom diu, gestionen amb més eficàcia els recursos que no pas les administracions quan hi intervenen directament. Aquesta afirmació s'aplica també als organismes multilaterals de cooperació com ara el Banc Mundial.

En resum, la realitat actual de les ONGD a Catalunya, Espanya i Europa no es pot entendre sense la intervenció del sector públic que, amb el seu decidit finançament ha contribuït a vertebrar un sector molt diferent del protagonitzat originàriament per les organitzacions religioses.

Pel que fa referència a les mateixes organitzacions, esmentar el fet que a la dècada dels se-

*La lògica del sistema social comporta una creixent professionalització de les ONG, amb tots els aspectes positius i negatius que això té.
Fotografia: nens fent tasques agrícoles.*

tanta, amb la crisi de les economies desenvolupades, es comença a parlar d'entitats sense afany de guany complementàries i/o alternatives dels sectors públics i privats. A Europa, la crisi de l'estat del benestar planteja la necessitat de recórrer a associacions de voluntaris per complementar els serveis prestats per l'Estat (Rodríguez: 1996, 18). El creixement del tercer sector ha estat ininterromput i són diversos els autors que pronostiquen que la viabilitat de la nostra societat en el futur passa per la potenciació d'aquest sector (Rifkin: 1994; Giarini: 1996).

El concepte d'organitzacions sense afany de guany és més ampli que el d'organitzacions no governamentals. En el primer s'inclouen les associacions professionals i les associacions de voluntaris per a la prestació de serveis a l'àmbit de l'esport, la cultura o la salut, per citar dos exemples. En canvi, el concepte d'ONG està molt més lligat a la cooperació internacional: apareix al

1950 en el marc de les Nacions Unides i fa referència a organitzacions internacionals no nascudes a partir d'acords intergovernamentals (Ortega: 1994, 42).

Actualment les dues denominacions es fan servir com a sinònims. Una ONG no ha de tenir afany de guany, ha de tenir finalitats d'interès social i ha de nodrir-se (almenys formalment) de treball voluntari. La tendència és, però, a la professionalització d'una part de l'estructura. Aquest fet és lògic si es té en compte que les ONGD són organitzacions que executen projectes. No es tracta d'una afirmació ociosa: un projecte és per definició una successió òptima de tasques i recursos amb una execució planificada i limitada en el temps i que disposa d'una estimació de cost i qualitat del resultat. Un projecte és quelcom organitzat i controlable. Des d'aquest punt de vista una ONG no es diferencia en absolut d'una organització privada amb afany de

guany, com ara una empresa que fabriqui ordinadors. De fet, ambdues executen projectes amb la participació de professionals (col·legiats o no). Moltes ONGD disposen d'una política de transparència dels recursos destinats al manteniment de l'estructura i l'objectiu declarat de mantenir-la sempre sota mínims. La tendència, però, de qualsevol estructura —per citar Galbraith (1967)— és sempre a augmentar.

Una causa innegable de creació d'una ONG és disposar d'un instrument per a la captació de subvencions públiques. I una organització és sempre un instrument de poder. A la nostra societat el poder s'exerceix mitjançant xarxes d'organitzacions (Nohria: 1992; Laumann:1989). Amb aquesta afirmació només volem recordar el que és evident: les ONG, ja siguin del nord o del sud, són organitzacions i, per tant, comparteixen tots els atributs d'aquests artefactes socials, independentment de les motivacions altruistes i/o solidàries dels seus creadors.

El voluntariat

I el voluntariat? No és un tret distintiu de les ONG? Efectivament. El voluntariat compleix dues funcions diferents. En primer lloc legitima l'autonomia institucional de les ONG, les quals es constitueixen en canals d'expressió de la voluntat social (la base de la sobirania a la nostra societat). Aquesta autonomia institucional es reforça amb la constitució d'un exigent codi ètic d'autoregulació. En segon lloc el voluntariat fa tasques de suport a les activitats centrals de les organitzacions. Les ONGD que executen projectes contracten cooperants als quals formen i envien al sud durant un període estipulat. El voluntariat té un paper més actiu en tasques de difusió, administratives i d'educació per al desenvolupament.

A Catalunya el fenomen del voluntariat ha estat especialment important a partir de l'èxit col·lectiu de les Olimpíades. També en aquest cas el voluntariat és un voluntariat organitzat. L'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat mitjançant l'Institut Català del Voluntariat (INCA-

VOL:1995) dediquen molts recursos a la promoció, formació i suport a les associacions de voluntariat. Segons el sondeig encarregat pel Departament de Benestar Social (El Periódico, 5-12-96) el nombre de voluntaris i voluntàries a Catalunya s'acostava al mig milió de persones, el 9,9% de la població major de 16 anys, el doble de la mitjana europea. El 70% d'aquest col·lectiu està vinculat a alguna associació. Ajudar els altres (32,9%), ser solidaris (23,3%) i tenir experiències personals (22%) són les motivacions més importants. Una altra dada d'interès és la manca de temps (64,2%) com a principal dificultat per poder col·laborar com a voluntari/ària.

Aquestes dades coincideixen amb l'estudi realitzat a una ONGD professional del sector de la salut (Medicus Mundi) durant els mesos de gener, febrer i març de 1997. El sondeig s'ha fet sobre una llista de 127 persones voluntàries. D'aquestes 127 persones s'ha pogut realitzar una entrevista telefònica amb 91, un 71,6 %. La durada aproximada de les entrevistes va ser de quinze minuts.

El cas d'una ONG per al desenvolupament

Medicus Mundi és una ONGD fundada al 1962 a Aquisgrà (Alemanya) durant una reunió entre metges catòlics i representants d'ONGD. La branca espanyola es va fundar al 1963. Malgrat els seus orígens religiosos, Medicus Mundi s'ha definit independent religiosament i políticament des del començament. La missió de Medicus Mundi és ajudar a millorar les condicions de vida en el sud mitjançant projectes que permetin la creació d'infraestructures sanitàries d'atenció primària i realitzar accions de sensibilització en el nord. A Espanya Medicus Mundi s'estructura federalment i disposa de seus a 16 províncies i comunitats autònomes. Medicus Mundi Catalunya (MMC) disposa de tres centres (Barcelona, Lleida i Terrassa). L'estructura professional de MMC es redueix a 7 persones i gestiona amb l'ajut de cooperants (metges/ses, infermers/es o logistes) projectes de salut a Algèria, Burkina Faso,

Angola, Moçambic, Bolívia i Tanzània.

El voluntariat està format bàsicament per dones (67%), entre 18 i 48 anys (76%), del sector de la salut (68%). MMC és una ONGD professional, tal com es demostra a la taula següent:

Professió	Freq.	%		Acumulat
Estudiant Medicina/infermeria	22	24,2	██████████	24,2
Infermeria	20	22,0	██████████	46,2
Melgeïssa	14	15,4	██████████	61,5
Altra activitat professional	12	13,2	██████████	74,7
Professional lliberal	11	12,1	██████████	86,8
Farmacèutica	8	8,8	██████	93,4
Professoria	5	5,5	████	98,9
No consta	1	1,1	█	100,0
Total	91	100		

Les motivacions d'aquest col·lectiu són les següents:

Valoració de les motivacions	Freq.	%		Acumulat
Altruistes	35	38,5	██████████	38,5
Solidàries	24	26,4	██████████	64,8
Vivencials	23	25,3	██████████	90,1
No consta	5	5,5	████	95,6
Interès	2	2,2	██	97,8
Polítiques	2	2,2	██	100,0
Total	91	100		

Per poder interpretar la taula anterior s'ha de conèixer l'escala elaborada per classificar les motivacions del voluntariat. Aquesta escala parteix d'una primera divisió de les motivacions entre interessades i no interessades. Per interessades s'entenen totes les motivacions adreçades a l'obtenció de retorns del treball voluntari com ara experiències curriculars, notorietat, etc. El fet de qualificar d'interessades aquestes motivacions no significa que es valorin negativament sinó només que se n'espera algun retorn, no forçosa-

ment equivalent ni en diners, però sí que permeti a la persona gaudir d'una millor posició en el mercat.

Entre les motivacions no interessades s'ha construït una escala que va des de les motivacions Vivencials a les Polítiques. Aquesta escala va des de l'individu a la societat, passant per les categories *els altres* (motivacions altruistes), *els diferents de nosaltres que necessiten el nostre ajut* (motivacions solidàries) i *els pobles oprimits i marginats* (motivacions polítiques).

Naturalment la distància entre les diferents categories és una qüestió de grau i no de naturalesa però en conjunt aquesta classificació ens permet ordenar la varietat de respostes recollides a la pregunta *Què et va motivar a participar com a voluntari/a a Medicus Mundi?*

Per exemple, la resposta "sentir-se útil" s'ha classificat a la categoria Vivencials, a l'igual que la resposta "tenir una experiència nova". "Ajudar els altres" s'ha classificat a la categoria Altruistes. "Ser solidaris amb els països del tercer món", "exercir de ciutadà" són respostes classificades a la categoria "Solidàries". "Contribuir a canviar el sistema" s'ha classificat a la categoria "Polítiques".

Cal destacar que bàsicament el col·lectiu entrevistat es mou per motivacions vivencials, altruistes i solidàries en la línia dels resultats del sondeig realitzat sobre una mostra de Catalunya i que les motivacions "polítiques", de canvi de sistema, són una minoria.

Per últim, les dificultats per poder desenvolupar treball voluntari a la nostra societat esmentades al sondeig van ser les següents:

Dificultats treball voluntari	Freq.	%
Manca de temps	39	42,9
Manca motivació gent	15	16,5
Manca d'informació	14	15,4
Manca estructura pensada treball voluntari	11	12,1
Altra resposta	6	6,6
No ho sap	2	2,2
Substitut del treball remunerat	2	2,2
Manca voluntat política	2	2,2
Total	91	100

La manca de motivació de la gent, la manca d'informació i la manca d'una estructura pensada per al treball voluntari són les causes següents en ordre d'importància. Cal destacar el fet que dues persones han observat el perill que el treball voluntari es converteixi en un substitut del treball remunerat i que dues persones han assenyalat la manca de voluntat política.

Conclusions

La nostra societat és una societat d'organitzacions. El món de la solidaritat no és una excepció. Les ONGD, amb les administracions i el voluntariat són els actors d'aquesta solidaritat al nord. El treball voluntari no és central per a la realització de projectes de cooperació en el tercer món. Aquest treball és realitzat per professionals i la tendència és a una professionalització creixent per la mateixa lògica del sistema. El voluntariat compleix, però, una funció essencial: la legitimització de l'actuació de les ONGD. Al mateix temps les ONGD reclamen, mitjançant la constitució de codis ètics, l'autonomia institucional de què gaudeixen les professions més poderoses. Amb independència de les motivacions dels seus membres les ONGD reproduïxen l'esquema de constitució i distribució del poder a la nostra societat.

Referències bibliogràfiques

- GALBRAITH, J. K. *El nuevo estado industrial [The New Industrial State, 1967]*. Barcelona: Ariel, 1968.
- GIARINI, O.; LIEDTKE, P. M. *El dilema del empleo. El futuro del trabajo. Informe al Club de Roma*. Bilbao: The Club of Roma. Fundación Bilbao Bizkaia Kutxa, 1996.
- INTERMÓN. *La realidad de la Ayuda 1996. Una evaluación independiente de la ayuda al desarrollo española e internacional*. Barcelona: Documentos Intermón, 1996.
- INSTITUT CATALÀ DEL VOLUNTARIAT. *1 Congrés Català del Voluntariat. «Mans a les Mans»*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social, 1995.
- LAUMANN, E.O.; KNOKE, D. «Policy Networks of the Organizational State: Collective Action in the National Energy and Health Domains». A: Perruchi, R.; Potter, H. R., *Networks of Power. Organizational Actors at the National, Corporate, and Community Levels*. New York: Aldine de Gruyter, 1989.
- NOHRIA, N.; ECCLES, R. G., ed. *Networks and Organizations. Structure, Form and Action*. Boston: Harvard Business School Press, 1992.
- ORTEGA CARPIO, M. L. *Las ONGD y la crisis del desarrollo. Un análisis de la cooperación con Centroamérica*. Madrid: IEPALA, Publicaciones ETEA, 1994.
- RIFKIN, J. *El fin del trabajo. Nuevas tecnologías contra puestos de trabajo: el nacimiento de una nueva era [The end of work. The decline of the global labor force and the dawn of the post-market era, 1994]*. Barcelona: Paidós, 1996.
- RODRÍGUEZ, G.; MONTSERRAT, J. *Las entidades voluntarias en España. Institucionalización, estructura económica y desarrollo activo*. Madrid: Ministerio de Asuntos Sociales, 1996.
- SEBASTIÁN, L. DE: *La solidaridad. «Guardián de mi hermano»*. Barcelona: Ariel, 1996.